

بنچینی هونهری یی نارمی میرگه‌ها به‌هدینان

نقیسین:عبدالوللا خورشید قادر

دیوانخانا میرگه‌هک:

دیوانخانه هونهری یی نارمی میرگه‌ها به‌هدینان، لئی ل سهر دهمی عه‌باسییان مزگه‌فت و دیوانخانه هاتنه ژیک جوداکن باهرا پتر جاران دیوانخانه دکه‌ته دناؤ باژیرین مازندا گه‌له‌ک جاران وهکی که‌له‌هکی بوو مینا هه‌سنکیف وه‌ولیر و می‌ردین و میافارقین و نامه‌د.

دیوانخانه ل نامیدی:

ژی‌هر کو پیژانینن مه دفی بواریدا دکیمن هم نه‌شپین ب دویر بزانی کو شیوازی دیوانخانا نامیدی وهکی وان دیوانخانا بیت نه‌فین باهرا پتر جاران ل سهر دهمی وی، دیوانخانه پیک دهین ژ چهند ژوران و شووره‌ک یان دوو یین ناسی و پتر ژ ده‌رگه‌هکی، لایه‌نی باکووری روزه‌لاتا که‌لا نامیدی و نی‌زیک ده‌رگه‌هکی روزه‌لاتی (ده‌رگه‌هکی پاشا) نه‌فی ب تنی هنده‌ک نه‌خش و نیگار ل سهر لایه‌کی وی ماین جهی دیوانخانییه، د چاخی تۆزئیدا گه‌ریده‌یی نینگلیزی (Ress) پی‌دشی وهکی نفیز و گوتارا نفیزا نه‌ینی، لئی ل سهر دهمی عه‌باسییان مزگه‌فت و دیوانخانه هاتنه ژیک جوداکن باهرا پتر جاران دیوانخانه دکه‌ته دناؤ باژیرین مازندا گه‌له‌ک جاران وهکی که‌له‌هکی بوو مینا هه‌سنکیف وه‌ولیر و می‌ردین و میافارقین و نامه‌د.

دیوانخانه ل نامیدی:

ژی‌هر کو پیژانینن مه دفی بواریدا دکیمن هم نه‌شپین ب دویر بزانی کو شیوازی دیوانخانا نامیدی وهکی وان دیوانخانا بیت نه‌فین باهرا پتر جاران ل سهر دهمی وی، دیوانخانه پیک دهین ژ چهند ژوران و شووره‌ک یان دوو یین ناسی و پتر ژ ده‌رگه‌هکی، لایه‌نی باکووری روزه‌لاتا که‌لا نامیدی و نی‌زیک ده‌رگه‌هکی روزه‌لاتی (ده‌رگه‌هکی پاشا) نه‌فی ب تنی هنده‌ک نه‌خش و نیگار ل سهر لایه‌کی وی ماین جهی دیوانخانییه، د چاخی تۆزئیدا گه‌ریده‌یی نینگلیزی (Ress)

سهر دانا فی زه‌فری کریه و ب فی شیوه‌ی ل سهر ناخفتییه (خانیه‌کی چورالییه و ژ دوو ته‌وه‌را پیک دهیت ته‌وه‌ری خورای بو ژیره‌شان و خزمه‌تکاران بوو، هر چ ته‌وه‌ری دووی بوو ب شووره‌کی بوو دوو پشک: پشکا ژ ده‌رگه‌هکی بوو ده‌سته‌لاتی بوو هم‌میدام و ده‌رگه‌هین میرگه‌هکی تیدا بوون (دیوانخانه بوو) دکه‌قیته لای رۆژ ئاقای، لئی پشکا دووی خیزانین پاشای و سه‌رکردان تیدا بوون و دکه‌قیته لای رۆژه‌لاتی ل به‌رانبه‌ر ده‌شتیلوکی و گه‌لی و دیکلوکی).

پی‌دجیت میژویا دروستکرنا فی خانی بزقریته دم‌میدامه‌زاندنا میرگه‌هکی ب تابیته سهرده‌می (میر خه‌لیلی) وی هاتییه نویره‌نکرین ل سهر ده‌ستی سولتان (حسین ودلی ۹۴۰-۹۸۴/ک/۱۰۳۴-۱۰۷۶)

ل سالا ۱۹۵۱ز باژیرفانیا نامیدی رابوویه ب تیکدانا فی جهی ب مه‌ره‌ما دروستکرنا قوتابخانه‌کی و ب تنی

ده‌رگه‌هکی وی یی مای و هیمایین میرگه‌هکی پیقه دیارن، و دسالین حه‌فتیاند ل فی ده‌فری پارچین زه‌قیان هاتینه به‌لاکرن و گه‌له‌ک خانی هاتینه دروستکرنا تا هنده‌ک ژ وانا ژ ده‌رگه‌هکی مزن بوزینه و پی ل سهر وان یاسایان هاتییه دانان نه‌فین ژبو پاراستنا شوینوار و که‌لتووری هاتینه دانان ژبو پاراستنا ده‌ستکه‌فتین ره‌وشه‌نبری و شوینواری.

هیمایین میرگه‌هک:

ب تنی هونهری ده‌رگه‌هکی نه‌بیت نه‌فی به‌ری نه‌و مه باسکری کو هیمایین میرگه‌هکی خوقه دگریته هونهری پیک دهین ژ بالندی (باز) ب شیوه‌یه‌کی راوستای و هردوو په‌ر شه‌کری و ژیریا هردوو پین وی دوو مارن و ل سهر پارچه به‌ره‌کی سپی هاتییه نه‌خشاندن و بلندایا وی (۲۱،۴م)، هونهری پارچا دی نه‌فا هیمایین میرگه‌هکی ل سهر هاتین دروستکرنا دویراتیین وی (۵۵ * ۷۵سم) ه و بلندیا بو‌شایا دناؤ (۲،۱۸م) ه

ویسانیا وی (۱،۹۵م) ه و هیما ب ره‌نگه‌کی نیکسه‌ر د که‌قیته سهر جادی و بلندیا وی (۱،۴۶م) ه.

نارمی میرگه‌هکی یی ره‌شبوو و شیوازه‌کی عه‌باسی بوو، نه‌فا نارمه هر ژ که‌قن دناؤ دولان دوو رووباران دهاته ب کارنینان.

بنچینه‌یک هونهری یک هیمایین میرگه‌هک:

گه‌له‌ک ژ شوینوارین نامیدی تا نه‌و ب شیوازی خوی شوینواری مایه وهکی ده‌رگه‌هکی رۆژ ئاقای (ده‌رگه‌هکی میسلی) کو ب چهندین وینین مروقه و گیانه‌وه‌ران هاتییه نه‌خشاندن گه‌له‌ک ژوان نه‌فسانه‌یینه و ب وان وینیان دچن نه‌فین ل سهر ده‌روازی دیرا (مارحودین) و مزگه‌فتان.

نه‌فین ل خورای چهند فه‌کولینه‌کین کورتن بو گرنگترین هیمایین میرگه‌ها به‌هدینان:

۱- باز: نیک ژوان بالندایه نه‌فین

هر ژ که‌قندا ب شیوه‌یه‌کی پیروژ ده‌یتنه ته‌ماشه‌کرن ب تابیته ل ده‌فرین کوردستانی، فه‌کولینین شوینواری ل ده‌قهر زاوی جه‌می پاشماوی هنده‌ک ژ هه‌ستییین فان بالندان دیتن وهکی (نه‌له‌و و بان) هر دیسان ل ده‌قهر (چه‌تل هوپوک) ل کوردستانا باکوور هنده‌ک ژ هه‌ستییین وان هاتنه دیتن کو دگه‌ل له‌شی مروقی هاتبوونه فه‌شارتن، دیسان ل (نه‌میریکی) سهری بالندان هاتبوو دیتن کو ژ به‌ری هاتبوو دروستکرنا، باز هیمایه‌کی ئایینی خه‌کی دوو رووباران بوو و هیمایه‌کی خوداوه‌ند (نینورتا) بوو. هنده‌ک ژ عه‌ره‌بانین ناشویران سهری بازی ب شیوی نه‌ژده‌هاکه‌کی ل هاتبوونه نه‌خشاندن نه‌فه‌زی وی دگه‌هینیت کو باز هیمایه‌کی خوداوه‌ندی شه‌ری (نرگال و نینورتا) یه و ل مسرا که‌قن باز هیمایه‌کی خوداوه‌ندی (حورس) بوو کو خوداوه‌ندی ئاسمانییه و ب شیوازی هردوو په‌ر شه‌کری ده‌رکه‌فت، دیسان نارمی شاری (هزه‌ر) باز بوو گه‌له‌ک جاران هردوو په‌رین وی فه‌کریبوون و گه‌له‌ک جاران بازی په‌ر فه‌کری هیمایه‌کی خوداوه‌ندی رۆژی بوو، باز هاته دیتن ل سهر گه‌له‌ک نه‌نتیکین موسلمانان ب تابیته ل چاخی هه‌فتی کوچی ل سهر نه‌نتیکین کانزایی هاتبوو خه‌ملاندن، دیسان نارمی سولتان (سه‌لاحه‌دین) بازه‌ک ل بقا وی هه‌بوو، هر دیسان نیک ژ خانین کله‌تووری ل ئاکری تا نه‌و ویننی بازی ل سهره.

۲- نه‌ژده‌هاک:

نه‌ژده‌هاک یی هاتییه دیتن ل سهر هونهرین پیش ئیسلامی و هه‌ریه‌ک ب شیوه‌یه‌کی رامان و شووقه دکه‌ت، ده‌ونه‌ری سو‌مه‌ری که‌قندا زور جاران نه‌ژده‌هاک ده‌رکه‌فت هه‌ردیسان نیک ژ ره‌گه‌زین سهره‌کی بوو ژلای پاشا گودیاغه و ب شیوه‌یه‌کی فره‌ جوویه دناؤ نه‌فسانین سو‌مه‌ریاندنا وه‌کیداستانا گلگامش ده‌می گلگامش دبیزته هه‌قالی خو نه‌کیدوی (هیقا

من نه‌وه بجمه جیایی نه‌رز..... نه‌ژده‌هاک خمبابا ل ویری دژیت و دی پیکفه کوژین و دی خرابیی ل سهر نه‌ردی راکه‌ین).

ل شاری نیپور تراره‌ک هاته دیتن دزقریته سهرده‌می سو‌مه‌ری، سهری دوو ماران ب ددانین وانین دیارقه هاتینه نه‌خشاندن، Rice دبیزیت: مار ژکه‌قن تا نه‌و هیمایه‌کی خه‌کی ناقه‌را دوو رووباران بوو نه‌فه ژلای بنچینه‌ییقه، ژلای شیوازیقه هژماره‌کا موران هاته دیتن کو ویننی ماری ل سهر هاتبوو نه‌خشاندن ب سهره‌کی و گه‌له‌ک سهران، باشترین به‌لگه نه‌وه مو‌ره‌ک یا هاتی دیتن دزقریته سهرده‌می نه‌که‌دی (ناقه‌راستا هزارا سی پی‌ش زاینی) نه‌ژده‌هاکه‌ک ل سهر هاتییه نه‌خشاندن یی ب هه‌فت سهرانه و هه‌شدزی دگه‌ل که‌سه‌کی دکه‌ت و چوار ژ سهرین وی برینه، ژ لایه‌کی دیقه نه‌ژده‌هاک وهکی هیزه‌کا سیربه‌ندی بو ژناقیرنا دوژمنان و زیره‌فانیکرنا ده‌رگه‌هین شارین که‌قن دهاته ته‌ماشه‌کرن، لئی ل سهر ده‌می بابلی ل سهر ده‌رگه‌هکی عه‌شتار هاتییه نه‌خشاندن وهکی هیمایه‌کی خوداوه‌ند (مه‌روخ) زوریه‌ی جاران نه‌فه هیمایه ده‌ونه‌ریدا دووباره‌دبیت جار ب شیوی ماره‌کی ب دوو شاخ و گه‌له‌ک جاران دگه‌ل شیریه‌ده‌که‌فت، دیسان دشارستانییه‌تا چینیدا نه‌ژده‌هاک هیمایه‌کی پیروژ بوو و نیک ژ هیمایین پاشایه‌تی بوو ل چینی، ل سهر ده‌می (هلنستی) ل باژیرکی (هزه‌ر) ویننی نه‌ژده‌هاکی هاته دیتن و پشکه‌ک بوو ژ هونهری مه‌سیجی و هونهری (قبتی) ل مسری، هه‌ردیسان نه‌فه هونهره ساسانیان ژ چینیان وه‌رگرییه و دهاته خه‌ملاندن ل سهر وی کراسی کیسرای ل به‌ر خودکر و هنده‌ک چپوکین نه‌فسانی هه‌بوون ل سهر وه‌لاتی فارس ب تابیته کوشتنا نه‌ژده‌هاکی ل سهر ده‌ستی شاه نه‌رده‌شیری نیک ب نواندنا کانزای ل سهر له‌شی وی (هه‌فتان بوخت) و خوداوه‌ند مه‌ردوخی بابلی رابوویه ب کوشتنا نه‌ژده‌هاک (تیامه‌ت).

ل سهر ده‌می ئیسلامیدا نه‌ژده‌هاک

www.alhodacenter.com.

- ۴- البلاززی: فتوح البلدان ، مراجعه وتعلیق ، رزوان محمد رزوان ، بیروت ۱۹۹۱.
- ۵- منیمه ، ساره: پیکهاتا وهزیفی ل شارئ ئیسلامی، مجلد الفکر العربی ، العدد ۲۹ ، د - م ، ۱۹۸۲.
- ۶- فیبر، ماکس: شارمهنا وی و مهرجین رابوونا وی، ترجمه : رزوان السید ، مجلد فکر العربی ، العدد ۲۹ ۱۹۸۲.
- ۷- محمد ، غازی رجب : العماره العربیه فی العصر الاسلامی فی العراق ، بغداد ، ۱۹۸۹.
- ۸- ابن الشداد : ئهعلاقئ ترسناک د نافتینانا میرین شام و جهزیرئ دا، تحقیق یحیی عباده ، دمشق ، ۱۹۷۸.
- ۹- العمید ، تاهر مزهفر : عیمارین مهدهنی د شارستانیته تا عراقئدا، بغداد ، ۱۹۸۵ .
- ۱۰- Ross(henry james) : Letters from the London 1843. ، east
- ۱۱- کتاب مدیره متحف الموصل المرقم ۱۵۵ فی ۲/۱۰/۱۹۵۱ .
- ۱۲- عمادی ، د.تارق باشا : شوینوارین کوردستانی بین کیم وینه و پاراستنا وان ژ خرابکرن و سهریچیان.
- ۱۳- الشمس ، ماجد عبدالله : چه زهر پایته تی عه ره بی، بغداد ۱۹۸۸.
- ۱۴- کلارک ، رندل : ره مزو ئهفسانه ل مسرا که فن، ترجمه احمد صلیحه ، مصر ، ۱۹۹۹.
- ۱۵- لورکر ، مانفرد : معجم المعبودات والرموز فی المصر القدیمة ، ترجمه ، صلاح السیدن رهمه زان ، القاہرہ ، ۲۰۰۰.
- تیبینی: ئه ف مزاره پر مفایه لی مخابن نفیسه ری به حسئ گه له ک ئه ژده هاکان کریه و به حسئ ئه ژده هاک (زه هاک) ئ ب چاکوچی کاوهیی ئاسنگر هاتیه کوشتن نه کریه.

بو ئیکه م جار ل کوچکا (عومه) ه ل سهر ده می ئه مه وی ده رکه قتییه پاشان بهر به لاقبوویه ل سهر گه له ک هونه رین دی وه کی کومبار کوزه قاشانی و کانزا و بی گومان موسلمانان ئه ف هونه ره ژ هونه ری شارستانیته تین پیش خو وه رگرتیه ، ب ریکا خه لکی چینی و سه لجوقیان ئه ف هونه ره وه رگرتیه ئه ف چنده وی بیردوژی دویر د تیخت ئه فا دبیزیت سه لجوقیان هونه ری خو ژ مه سیحیان وه رگرتیه ژبو سه لماندنا قئ چندی ئه ژده هاک هیمایی قاره مانی تورکی بو ئه قئ دبیزتی (ئه ژده هاکی ب ترس) ل ده رکه می (زلم) ل به غدا ئه ژده هاکه ک یی هاتییه نه خشاندن دزقیریه ساله (۱۲۲۰/ک) وینی خلیفی عه باسی (ناسره دینوللا) ل سهر خه ملاندیه و ده ستین خو برینه زمانی ئه ژده هاکه کی، و ژلایی مه غولان و شاهین خه وارزم ئه ژده هاک وه کی دوژمنه کی سهره کی بو پی دچیت ئه ژده هاک وه کی زیره فانه کی شارئ به غدا بیت، هنده ک دبیزن ده رکه فتننا ئه ژده هاکی وه کی پروته کا ستره ندییه یان یا په یوه نندیداره دگه ل ده رنخستنا خرابیی ژ باژیری یان پاشا هه ول دده ت دوژمنین خو پی ب ترسینیت، ده ونه ری موسلماناندا ئه ژده هاک و مار دبه ئیک تشت سه ری ئه ژده هاکی و له شی ماری، وه کی یا دیار کو ئه ژده هاکی میرگه ها په هدینان وه کی هیمایه کی خرابیی بیت و خه لکی نامیدی ئاخفته کا ئهفسانه یی ل دوژ دوستکرییه یان کو وه کی زیره فانیه کییه بو پاراستنا ده رکه می (خدر الیاس) ل چپایی شنگالی و ل که لا خه له ب هاتییه دین.

ژده رین به زمانه عه ره بک. ه

نیین عه ره بک شاش هینه نفیسین

له و ما مه هنده ک به کوردک نفیسین:

- ۱- المارودی: ئه حکامین سولتانی ل ویلایه تین دینی، فه کولین، خالد عبدالله تیف (بیروت ۱۹۹۴).
- ۲- عبوش: المدینه الکریه مین القرن (۴) ۷ - هجری.